

MAGYARSÁGTUDOMÁNYI FORRÁSKÖZLEMÉNYEK

LYMBUS 2016

Tartalom

- 7 FARKAS FLÓRA
Leonhard Huntpichler: *Epistola ad Dionysium cardinalem ac archiepiscopum Strigoniensem*
- 29 SZILÁGYI EMŐKE RITA
Oláh Miklós levele Lady Lisle-hez, Boleyn Anna udvarhölgyéhez
- 37 DOMOKOS GYÖRGY–MÁTYUS NORBERT
Antonio Mazza és Buda ostromáról írott jelentése
- 77 PALOTÁS GYÖRGY
Moderni temporis oratio ad Deum.
Verancsics Mihály 1566-os (?) törökellenes imádsága
- 83 HÁMORI NAGY ZSUZSANNA
Források Bethlen Gábor két francia diplomatájáról és uralkodása utolsó éveiről (1626–1633)
- 113 JENEY-TÓTH ANNAMÁRIA
Kolozsvár adózása az 1630-as években
- 163 BUBRYÁK ORSOLYA
Nyáry Krisztina hozománya. Források az Esterházy-kincstár kialakulásához
- 191 BUJTÁS LÁSZLÓ ZSIGMOND
Gyulai Ferenc és Donáth János bécsi követjárása – Újabb adalékok Apafi Mihály holland kapcsolataihoz (1687)
- 239 JANKOVICS JÓZSEF
Bethlen Miklós levelei Ferdinand Bonaventura Harrachnak, I. Lipótnak és ismeretlennek (1699–1703)
- 259 NAGY ANDOR
Thököly Imre epitáfiumai Joseph Trausch kéziratgyűjteményében

- 265 ZVARA EDINA
Trenk Frigyes magyar nyelvű kiadatlan politikai röpirata
- 283 VADERNA GÁBOR
Gróf Dessewffy József a sajtószabadságról és a cenzúráról
- 319 LIPTHAY ENDRE
Gróf Mikó Imre és felesége, Rhédey Mária grófnő levelezése
1848-ból
- 343 RÓZSAFALVI ZSUZSANNA
Schöpflin Aladár levelei Dutka Ákosnak
- 351 HAMERLI PETRA
Adalékok Rothermere revíziós kampányának fogadtatásához:
a sajtómágnás és Eduard Beneš levélváltása olasz szemmel
- 367 BUZA JÁNOS
Berlász Jenő gyászbeszéde dr. Kováts Ferenc egyetemi tanár
ravatalánál (Elhangzott 1956. november 13-án a Farkasréti
temetőben)
- 371 GILÁNYI MAGDOLNA
„Álmomban Mindszenty bíboros ténykedett...
én is ott voltam.” Bőle Kornél O. P. 1956-os naplója
- 387 SIMON ZSUZSANNA
Vita Az ember tragédiája falanszter-jelenetéről
az MTA Irodalomtörténeti Intézetében
- 429 K. LENGYEL ZSOLT
Műhelynapló egy bajorországi magyar hagyatékárban

„Álmomban Mindszenty bíboros ténykedett... én is ott voltam.”

Bőle Kornél O. P. 1956-os naplója

Bőle Kornél¹ több mint 80 doboznyi hagyatékát a vasvári Domonkos Rendtörténeti Gyűjtemény Levéltára (DRGYL) őrzi. Az irategyüttest Bőle halálát (1961. március 25.) követően a Pannonhalmi Szociális Otthonból szállították át a szombathelyi rendházba, majd innen 2009-ben Vasvárra, a legrégebbi, ma is álló domonkos rendházba.² 2007-ben került a gyűjteménybe, a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára P szekciójából kiemelt, „Szent Domonkos Rendi Tartományfőnökség levéltára, 1858–1949” elnevezésű irategyüttes (MNL OL P 1572–1574).³ Az iratok P 1573-as fondja Bőle Kornél személyes iratait, levelezését, főként a szombathelyi priorsága idején keletkezett dokumentumokat tartalmazza. Bőléhez köthető iratok fellelhetők Dóczy Zsigmond (1927–2007), a rendszerváltás után újjászerveződő rendtartomány tartományfőnökének hagyatékában is.

Bőle az 1920-as évektől Árpád-házi Margit szentté avatásának promotoraként tevékenykedett, éppen ezért fennmaradt iratainak jelentékeny része kapcsolódik a kanonizációhoz; ezek Vasvárott és a Magyar Nemzeti Levéltár Vas Megyei Levéltárában (MNL VaML)⁴ kutathatók. A vasvári hagyaték iratanyaga tartalmában változatos képet mutat: Margit-legendák kézíratai, Margittal foglalkozó szekunder irodalom, a szentté avatási év dokumentumai, levelek, meghívók, cikkek, képek stb. Hangsúlyosan vannak jelen Bőle missziókkal kapcsolatos iratai (rendi dokumentumok, levelezés, jegyzetek, ennek részét képezik amerikai missziós naplói), évtizedeket átívelő,

¹ Bőle Kornél (1887–1961), domonkos szerzetes Várpalotán született, a szombathelyi premontrei gimnázium diákja volt (1899–1903). 1903 augusztusában lépett be a Domonkos-rendbe, a noviciátusi és klerikátusi éveket (1903–1910) Grazban töltötte. Pappá szentelését (1910. július 17.) követően a budapesti rendházba helyezték, ahol a Thököly úti domonkos templom és rendház felépülésén fáradozott. Megalapította a Rózsafüzér Jótékony Egyesületet (1917), a Credo Egyesületet (1921), Bangha Béla hívására az Actio Catholica szónoka lett. Szerkesztette a Rózsafüzér Királynéja és a Credo című lapokat. Országszerte tartott szentgyakorlatokat, beszédeket (évente több százat). Horváth Sándor tartományfőnök (1919–1921) kormánytanácsosa, 1929-től Árpád-házi Margit szentté avatásának promotora volt. 1948–49-ben a szombathelyi rendház priorjaként működött. 1950. július 12-én Máriabesnyőre internálták, szeptember 10-től a szombathelyi egyházmegye papja lett, a Sarlós Boldogasszony-székesegyházban szolgált. 1953-tól a Pannonhalmi Szociális Otthonban élt, itt hunyt el 1961. március 25-én. GILÁNYI, 2015, 16–18.

² ZÁGORHIDI, 2010.

³ Az MNL OL P szekciójának 3 fondja a Domonkos rend töredéklevéltára, amely 1858 és 1949 között keletkezett iratokat tartalmaz; P 1572 Rendházak, 1867–1949 (5 doboz, 32 tétel), P 1573 Bőle Kornél (3 doboz, 26 tétel), P 1574 Rendtagok, 1858–1948 (2 doboz, 9 tétel).

⁴ MNL VaML XIV. 1. Bőle Kornél domonkos szerzetes iratai.

aktív apostoli útjainak bizonyítékai: számtalan prédikáció, ünnepi és rádióbeszéd kéziratai, és nem utolsósorban naplói, visszaemlékezései.

*

Bőle Kornél 1953. december 17-én két teherautónyi holmival (fa, szén, edények, szerzőszámok, bútorok, könyvek, iratok) érkezett a Pannonhalmi Szociális Otthonba.⁵ Szabad akaratából, de Kovács Sándor⁶ szombathelyi püspök kérésére hagyta el Szombathe-lyet; visszaemlékezése szerint: „Egyszer csak jön hozzám Sándor püspök, és azt mondja: »Kornélkám, menj Pannonhalmára! Felülről nagyon akarják. Nehogy nekem vagy egyházmegyémnek kellemetlensége legyen, menj el szépen!«”⁷

A magyar Monte Cassinóba Bőle 67 évesen érkezett; idejét az otthonban – többek között – olvasással, fordítással, levélírással, korábbi jegyzeteinek begépelésével, naplói-nak, emlékiratainak⁸ javításával, iratanyagának rendezésével töltötte. A beköltözése utáni két hétben szállása a főportához közeli 11-es szobában volt, december 29-én a 2. emeleti 101-es számú szobát jelölték ki számára. A helyiséget szobatarssal osztotta meg: kapcsolata Nagy Lajos⁹ piarista tanárral nem volt felhőtlen. Bőle igyekezett a „gyenge idegzetű,” „örökösen rakodó,” „éles fülű és nyelvű” piarista elől elrejtőzni: „Könyveim könnyebb elhelyezése végett, és hogy ne lássam az örökös motozást, mozgást, lehoztam a padlásról egy derék szekrényt és polcot, és hosszú, kétméteres sorban három sor könyv zár el előle. Oldalt meg kézirataim tömege...Pax!” (*Pannonhalma*, 22.)

Bőle számára, aki tevékeny évtizedeket tudhatott maga mögött, a Pannonhalmára költözés egy egészen új léthelyzetet teremtett. Nehézségre ütközne akár csak felsorolni számtalan publikációját, missziós utazásainak helyszíneit, mindazoknak a személyeknek a nevét, akikkel kapcsolatot tartott. Mindezek ellenére Pannonhalmán született visszaemlékezéseinek, megszővegezett naplójának hangvételéből hiányzik a kiábrándultság. Egy alkalommal így vall: „1912-ben bpesti templomunk építése kezdődött. [...] Megnéztem egykor[i] bp[-i] jegyzeteimet. Jelen helyzet szomorú, de mégis...” (*Napló 1956*, 16.) Olykor-olykor mégis utat talált gondolataiban az elkeseredettség, a lassan pergő mindennapok között főként a jeles évfordulók emlékeztették szomorú

⁵ 1951-ben a Pannonhalmi Bencés Főapátság egyik épületszárnyában hoztak létre szociális otthont a szerzetesrendek idős, beteg tagjai számára. Az intézmény emellett kényszerlakhelyként is működött.

⁶ Kovács Sándor (1893–1972), szombathelyi püspök (1944–1972); a II. Vatikáni Zsinat résztvevője, az Országos Liturgikus Tanács elnöke. Feltételezett, „Kaszás” fedőnévvel végzett ügynöki tevékenységét Soós Viktor Attila cáfolta meg. Soós, 2008, 945–953.

⁷ *Máriabesznyő*, 83.

⁸ A Bőle kézírataiból származó részleteket a főszövegben, az idézet után hivatkozom meg. Zárójelben szerepel a kézirat rövidített címe, illetve a vonatkozó oldalszám. A forrásrészleteket a jelenleg érvényben levő helyesírási szabályok szerint javítva közlöm. (*A magyar helyesírás szabályai*. 12. kiadás. Budapest, Akadémiai Kiadó, 2015.)

⁹ Nagy Lajos (1894–1974), piarista szerzetes; magyar–latin szakos gimnáziumi tanár (Debrecen, Nagykanizsa).

helyzetére. Ilyen alkalom a szerzetesek elhurcoltatásának (1950. június 7.–december 5.) évfordulója: „VII. 9., hétfő Ez[en a] napon, 6 évvel ezelőtt írta meg P. Prov.,¹⁰ hogy visznek bennünket kedden, akkor a mai nap vasárnap volt. [...] VII. 10., kedd Reggel hirtelen azt hittem, ma vitték bennünket Sz[om]b[a]th[ely]ről, Jeromos¹¹ figyelmeztetett: csak 10[-e] van! Tehát ő is figyelni...” (*Napló 1956*, 48–49.). Szerzetesi beöltöztetésének jubileumakor megjegyezte: „Fehér ruha... Mindenki örül a fehér ruhának... Olyan jólesett benne misézni. [...] És mikor leszünk a mi zárdánkban?... Ezt én már nem érem meg!” (*Napló 1956*, 56.)

Egyes utalásaiból kiderül, hogy ezeknek az éveknek az előre kijelölt feladatok (fordítás, másolás, jegyzetek, iratok rendezése stb.) elvégzése adott keretet. 1951-ben, egy hosszabb kórházi tartózkodás után jegyezte le: „Tüstént nagy betűéhséggel láttam neki az amerikai útleírás folytatásának. Azt mondanom sem kell, hogy mindennap megírtam naplójegyzeteimet.” (*Pannonhalma*, 18.)

Bőle napjai meghatározott rendben teltek: ébresztő 5-kor, imádság, némi írásbeli munka (gyakran már hajnaltól gépelt), majd mise, reggeli és munka 12-ig, rekreáció, ebéd, szentségimádás, séta, 6-kor vacsora, szentségimádás. (*Pannonhalma*, 10.) A kialakított napirenden látogatók érkezése, ünnepek, utazásai módosíthattak. Vallási életének alapját jelentették a hajnali misék; napjait olykor elmélkedéssel töltötte, gyakran fordult Szűz Máriához imával, muzsikával.

*

Bőle fennmaradt, *Életem Pannonhalma szenthegyén* című naplójában örökítette meg a szociális otthonban töltött időszakot. Ezt a naplót 1953. december 17-e és 1960. április 7-e között vezethette (a kézirat befejezetlen vagy hiányos), majd 1960 novemberében gépelte le. Ebbe a kötetbe belefoglalta az 1956-os év eseményeit (85–122. oldal); ez a mintegy 40 oldal közel sem annyira részletgazdag, mint az 1958-ban írt 1956-os naplójának kézírata. Döntéséhez, hogy – tőle szokatlan módon – egy év történéseit önálló kötetbe rendezze, feltehetően a Magyarországon lezajlott események szolgáltak indokul. A kézirat két (egy teljes és egy hiányos) példányban maradt fenn. A napló terjedelme 109 (gépelt, A5-ös méretű) oldal.

Az 1956-os napló kéziratát vizsgálva megállapítható, hogy Bőle munkamódszere megváltozott.¹² A kéziratot – a korábbiakhoz hasonlóan – cédulái alapján állította össze, ezekre a papírszeletekre jegyezte le gyorsírással az adott nap eseményeit. Ezekből a cédulákból néhányat munkája végéhez csatolt. Nem tudni, hogy a cédulák szöveggé formázására, gépelésére az év mely szakában került sor (Bőle ezt a kéziratát nem látta el

¹⁰ Pater Provincialis, vagyis a Magyar Rendtartomány (1938–1950), tartományfőnöke, Implom Lajos (1948–49).

¹¹ Vothanel Jeromos (1883–1963), domonkos szerzetes, laikus testvér; az Osztrák–Magyar, majd a Magyar Rendtartomány tagja. 1952-től a Pannonhalmi Szociális Otthon lakója.

¹² Vö. GILÁNYI, 2015, 16–21.

kézzel írt javításokkal, jegyzetekkel). A napi eseményeket az adott hónap, nap megnevezését követve rövid mondatokba foglalta, A5-ös lapokra gépelte le (általában a lap mindkét oldalát felhasználva).

Ugyanakkor különbözött a módszer abban, hogy a szöveget az utómunkálatok során nem egységesítette, nem rendezte összefüggő bekezdésekbe, fejezetekbe. A napi bejegyzések terjedelmében október 24-től történik változás, innentől jóval hosszabbak.

E ponton szeretnék kitérni a kéziratok műfaji meghatározására: Böle Kornél fennmaradt személyes hangú kézírataival kapcsolatban mindvégig a napló megjelöléssel éltem, jöllehet ezeket évtizedekkel az eseményeket követően foglalta írásba (főként a Pannonhalmi Szociális Otthonban eltöltött évek alatt). Keletkezésük indokolná az önéletírás, emlékirat műfaji megjelölést (és elemzésüket, értékelésüket eszerint), mégis fontosnak tartottam tiszteletben tartani a szerzői szándékot, amely ezeket naplóként kezelte, talán mert valóban a precíz, (egykori) nap végi feljegyzésekből építkezett.

*

Naplóbejegyzései alapján a szerzetes egy évének főbb történései a következők: áprilistól – napi munkája mellett – kisebb kirándulásokat tett Pannonhalmi környékén, egy-egy napra felkereste híveit: esketett, bémált, meglátogatta a győri kispapokat. Néhány alkalommal többnapos utazást tett: felkereste Töltéstaván egykori várapalotai tanárának leányát, Gyurkovitsné Winkler Tinkát (január 14–17.; május 8–11.); időzött rendtárs, Badalik Bertalan veszprémi püspök nyaralójában (július 27–28.) stb. Az otthonban tarokkozott, muzsikált, kultúrelőadást tartott, néha részt vett a moziesteken, de más szerzetesekkel együtt kivette részét az őszi munkákban is: burgonyaválogatás, szilvama-gozás, hecsedlihegyezés, kukoricahordás, babfejtés. Két alkalommal súlyosan megbetegedett: mellhártyagyulladás (március 16–27.), majd tüdőgyulladást (május 27.–július eleje) kapott.

Életét alapvetően a munka (másolás, fordítás, írás) határozta meg. Romló szeme ellenére sokat olvasott, főként saját vagy postán érkezett könyveket: vallásos irodalmat, világi szépirodalmat ugyanúgy, mint a latin nyelvű rendtörténeti munkákat.¹³ Móra Ferenc, Gárdonyi Géza, Jókai Mór regényeinek világa jó megfért a domonkos szerzők (Sienai Szent Katalin, Horváth Sándor) és a katolikus hittudósok (Franz Hettinger, Petrus Klotz) meglátásaival.

¹³ Böle Kornél olvasmányai az 1956. évben: Bán Aladár: *Ábitat szárnyain. Himnuszok és egyéb vallásos költemények*; Bangha Béla írásai; Bryce, James: *A szent római birodalom*; Dumas, Alexandre: *Napoleon élete*; Gárdonyi Géza: *Göre Gábor bíró úr könyvei*; Hettinger, Franz: *Aus Welt und Kirche*; Horváth Detre könyvei; Horváth Sándor O. P. könyvei; Jókai Mór: *Az új földesúr*; Jørgensen, Jens Johannes műve; Klotz, Petrus: *Mein Weg durch die Völker, Rund um Meere und Menschen*; Móra Ferenc: *Ének a búzamezőkről*; Nabor Félix: *Az aranyház – Elbeszélés Pompeji pusztulásának napjairól*; N. N.: *Egyháztörténet*; Sienai Szent Katalin művei.

Az 1956-os év naplójegyzetei alapján Böle társas kapcsolatairól is képet kaphatunk. Nem egyszer tett megjegyzést szobatársára, a már emlegetett Nagy Lajos piarista szerzetesre, akivel kapcsolata – kisebb civódásoktól eltekintve – békés, de távolságtartó, barátinak nem nevezhető volt. A kézirat tanúsága szerint Böle beköltözéskor kialakult ellenszenvé állandósult; a domonkos szerzetes életmódja nem nyerte el szobatársa tetszését: „Este 9[-kor] levest főztem, Lajos haragudott, pedig persze kint főztem.” (*Napló 1956*, 2.); „Jan. 6. [...] A gépelés miatt Lajos: »Nem bírom, kimegyek.« Semmit sem szóltam, s tovább dolgoztam.” (*Napló 1956*, 3.) Máskor: „Reggelinél kiloccsant a kávé. Lajos: »Pfuj!« Én: »Elöttem ne pfujj, nem vagyunk diákokkal! Itt nem tanár vagy! Tanulj végre tisztességet!« Ő: »Töled nem lehet.« Lám, mindig így beszél.” (*Napló 1956*, 104.)

Ebben az időszakban – Bölén kívül – további három domonkos szerzetes tartózkodott a Pannonhalmi Szociális Otthonban:¹⁴ 1951-től Marton Bernát¹⁵ és Szalai Efrém,¹⁶ 1952-től Vothanel Jeromos. Böle rendtársai közül leggyakrabban Bernát testvért emlegette, akinek egészségi állapota 1956-ban válságosra fordult, s december 12-én májrákban (?) elhunyt. A két szerzetes jól ismerte egymást, Bernát 1925 és 1934 között a budapesti rendház tagja volt mint vikarius, majd subprior, ezt követően rövidebb időszakokat töltött a fővárosban. Böle 1910 és 1947 között ugyanitt tevékenykedett. Bernát haldoklása, halála megviselte Bölét, aki beszédet mondott sírjánál, elkészítette a leltárat rendtársa javairól. „Nem jött senki a temetésre... Nem tudott... Még rokonok sem.” (*Napló 1956*, 105.)

Bár az év során a szociális otthon jó néhány lakója elköltözött égi otthonába,¹⁷ a Domonkos-rend két jelentős tagját ugyanebben az évben veszítette el Horváth Sándor (Székesfehérvár, 1956. március 4.) és Szabó Szádok¹⁸ (Sopron, 1956. március 6.) személyében.

Bölét különösen rosszul érintette Horváth Sándor halála. Máshol így emlékezett: „Egészen elárvultnak éreztem magam akkor, amikor 1956. március 7-én a székesfehérvári Szentháromság temetőben, a ciszterci [rend] sírboltjába leeresztették. Keservesen

¹⁴ A Magyar Katolikus Lexikon Pannonhalmi Szociális Otthonról (1951–1996) szóló szócikke után listát mellékel az intézmény lakóiról. (BÁNHÉGYI, 2005. 508–517.) Azt itt közölt adatok pontosításra szorulnak, pl. Böle Kornél esetében, aki nem 1951. december 24-én érkezett, hanem december 17-én.

¹⁵ Marton Bernát (1887–1956), domonkos szerzetes, az Osztrák–Magyar, majd a Magyar Rendtartomány tagja; szombathelyi prior (1920, 1936–1940), Rózsafüzér Királynéja folyóirat szerkesztője. (A lábjegyzetben közölt domonkos életrajzok forrása: *Történelmi névtár*.)

¹⁶ Szalai Efrém (1889–1966), domonkos szerzetes, az Osztrák–Magyar, majd a Magyar Rendtartomány tagja; betegápoló és levéltáros a soproni rendházban (1942–1944, 1948–1949).

¹⁷ Böle a következő személyeket jegyezte fel: Horváth Róbert premontrei szerzetes (március 13.), Vargha Damján ciszterci szerzetes (április 7.), Révay Tibor jezsuita szerzetes (május 13.), Baranyay Jusztin ciszterci szerzetes (június 21.), Gulyás Mihály iskolatestvér (július 3.), Szepesi József jezsuita szerzetes (október 28.), Bujnovszky István ferences szerzetes (december 2.), Bertram István premontrei szerzetes (december 6.), Marton Bernát domonkos szerzetes (december 12.).

¹⁸ Szabó Szádok (1869–1956), domonkos szerzetes, a Birodalmi, az Osztrák–Magyar, majd a Magyar Rendtartomány tagja; a Birodalmi Rendtartomány tartományfőnöke (1899–1906), a római Collegium Anglicum professzora és igazgatója, a fribourgi egyetem tanára.

sirattam Sándor atyában rendtestvéreimet, legjobb barátomat, szinte atyámat vesztettem el.” [Életrajzi vázlat, 43–44.]

Sándor atya „hűséges társ mindenkor” – ahogy Bőle egy alkalommal nevezte (*Pannonhalma*, 15.). Nem csoda, hiszen fiatal koruk óta ismerték egymást. Ugyanakkor öltölték fel a rendi habitust, együtt töltötték noviciátusi és klerikátusi éveket (1904–1910) Grazban. A grazi domonkos zárdában kétféle útra készítették fel a rendbe lépőket. Tanári pályára, mint Horváth Sándort, vagy a gyakorlati életre, mint Bőle Kornélt. 1910-ben útjaik szétváltak: Bőlet a budapesti rendházba helyezték, Sándor a fribourgi egyetem hallgatója lett. Horváth Sándor élete a tudományosság jegyében zajlott: egyetemi tanár volt Grazban (1914–1918), a Collegium Angelicumban (1930), Fribourgban (1931–38), a budapesti *studium generale*¹⁹ tanára lett.²⁰

*

A kommunista párt 1945 utáni politikáját, egyházat érintő támadásait Bőle (1948–49-ben a szombathelyi rendház priorjaként) megtapasztalta: rádiószereplései véget értek, a zarándoklatokat, lelkigyakorlatokat megtiltották, a budapesti Rózsafüzér Plébánia befejezte könyv- és lapkiadó tevékenységét, a Credo Egyesület megszűnt. 1950. július 12-én Bőlet rendtársaival Szombathelyről Máriabesnyőre internálták, ahol szeptember 10-ig tartózkodott. Itt érte a legsúlyosabb csapás híre: az 1950. évi 34. sz. rendelet, mely megvonta a nem tanítással foglalkozó szerzetesrendek működési engedélyét.²¹ Máriabesnyő elhagyása után a szombathelyi egyházmegye felvette papjai közé, a Sarlós Boldogasszony-székesegyházban gyóntatott, misézett. Nyílt politikai tevékenységet ugyan nem folytatott, de nem titkolta a fennálló renddel szembeni ellenszenvét. Ez és talán korábban betöltött funkciói tehették nem kívánatos személlyé Szombathelyen.

Feltételezésem szerint 1956-ban Bőle a politikai helyzetről nem tájékozódott rendszeresen: nem olvasott politikai lapokat, nem volt rádiója. Értesüléseit feltehetően más szerzetesektől, látogatóitól szerezte. Tudott Shvoy²² püspök látogatásáról, maga is kapcsolatba lépett Badalik Bertalannal (Horváth Sándor ügyében).

Bőle nem tartozott a szociális otthon – politikai szempontból – jelentős egyházi személyei közé. Nem került házi őrizetbe, tehát korlátozás nélkül, de engedéllyel hagyhatta el az otthon területét. Távolmaradását nyomon követték: április 17-én esketni utazott Szombathelyre, túlzottan elhúzódó látogatására a „Samu” fedőnevű ügynök hívta fel a figyelmét.

Október 24-én Bőle Komáromba indult Horváth Sándor rokonaihoz; útközben egy bencés plébánostól, majd egy vasutastól értesült a forradalom kitöréséről, látta a

¹⁹ Studium generale (lat.): rendi főiskola, Szent Domonkos-rendi Hittudományi Főiskola.

²⁰ *Történeti névtár*, [8].

²¹ A katolikus egyház 56-os szerepvállalásáról lásd SALACZ, 1988; SZÁNTÓ, 1992; *Egyház 1956*, 2006.

²² Shvoy Lajos (1879–1968) székesfehérvári püspök (1927–1968). Személyére nézve: SHVOY, 2002. Lásd továbbá Mózessy Gergely további műveit.

fegyveres készütséget a győri állomáson. Jóindulatú idegenek tanácsa ellenére még aznap visszatért Pannonhalmára. A többi szeretettel együtt hallgatta a rádiót, innen és környezetétől vette információit. Kérdő mondataiból, bizonytalan megállapításaiból kitűnik, hogy a kialakult politikai helyzetet nehezen értelmezte: „Nagy Imre²³ beszélt... Hát ez nem áruló...? [...] Gerőék²⁴ stb. Elmenekültek? [...] Állítólag a kormány lemondott.” (*Napló 1956*, 74–75.)

A forradalom kitörése Pannonhalmán sem maradt visszhangtalanul: ledöntötték a hegy lábánál álló szovjet emlékművet, október 28-án újra megszólt az Úr angyala hang, a szabadságharcosok megsegítésére az otthonban adakozás indult. Eközben Böle végezte mindennapi teendőit – számos szeretettel ellentétben –, nem hitt abban, hogy az események változást gyakorolnak életére. Lelkesen vallotta a börtönből kiszabadult Mindszenty vezető szerepét, türelmetlenül várta november 3-i beszédét.²⁵ Mindszentyvel országjárása során (1919-ben) találkozott: „dr. Pehm (később Mindszenty) hitoktató idejében” tartott lelkigyakorlatot Zalaegerszegen. (*Mirtusz bokréta*, 61.)

Egy nappal később, a novemberi 4-i bejegyzésben hiába keresnénk az előző napok eufóriáját, a Magyarországon zajló eseményeket hallva az Úristenhez fordult kegyelemért. Nem sokat kellett várni az oroszok érkezésére: november 8-án tűntek fel Pannonhalmán, a közeli Écs faluban harcoltak, majd 11-én jutottak fel a várba: „Jeromos riadva jön: »Itt vannak az oroszok!« »Az egész ház körül van véve tankokkal« mondják.” (*Napló 1956*, 88.) Az orosz katonák két teherautóval érkeztek, mindenkit igazoltattak, fegyverek után kutattak. Másnap a kolostor könyvtárát vették szemügyre, és harmadnap is megjelentek.

Az október 23. és november 4. közötti reményteljes napokat felváltotta az aggodalom, a félelem időszaka: „Itt voltak az orosz katonai tankok és nekifordultak a gimnáziumnak.” (*Napló 1956*, 92.) A tél közeledtével előkerültek az otthon működési problémái: akadozott a villanyellátás, a kazán alig működött, de fából, szénből sem volt elegendő.

Augusztus 23-án, csütörtökön, beöltöztetésének 53. évfordulóján Böle felvette rendi habitusát: „Mindenki mosolyog [a] ruhámon... Milyen szép...»Angyal«.” (*Napló 1956*, 56.) A rendi habitust e jeles nap után hordta, kivíva környezete rosszállását: „Reggel Zsiros²⁶ az ebédlőajtóban a ruhámra mutat: »Meddig tart ez?« »Míg el nem piszkolódik« mondom. Ő: »Kár volna érte!« Magamban: Ha másoknak lehet a maguk fekete ruháját hordani, nekem miért nem az én fehér ruhámat?” (*Napló 1956*, 57.)

²³ Nagy Imre (1896–1958), kommunista politikus, a Magyar Népköztársaság minisztertanácsának elnöke (1953–1955, 1956). Személyére nézve: RAINER M., 2002.

²⁴ Gerő Ernő (1898–1980), kommunista politikus; 1956 júliusától az MDP KV első titkára, tisztségéből 1956. október 25-én leváltották (utóda: Kádár János). A korszak egészére nézve: GYARMATI, 2011; Kádár személyére: HUSZÁR, 2005.

²⁵ Mindszenty 1956. november 3-án este 8-kor olvasta fel a Szabad Kossuth Rádióban a nemzethez intézett szövegét. A rádióbeszéd hiteles szövegét lásd MINDSZENTY, 2015, 459–462. Az 1956-os eseményekre nézve válogatott dokumentumkötet: *Sub clausula*.

²⁶ Zsiros Ferenc (1879–1961), jezsuita szerzetes; a Pannonhalmi Szociális Otthon – szerzetesek által megválasztott – egyházi elnöke.

1956. november 3-a, 4-e fordulópont a Pannonhalmán „raboskodó” Bóle Kornél számára, a félelem és rémület újra levetette vele a domonkos rend fehér habitusát. Mindennapi viselése azok közé a vágyott dolgok közé tartozott, amelyeket éjszakai álmaiban (lásd a 2. számú forrás) láthatott viszont, napi bejegyzéseiben ezek az álomleírások is helyet kaptak. Bejárhatta a Domonkos-rend kolostorait, misézhetett templomaiban, viszontláthatta távoli vagy elhunyt rendtársait – álmaiban.

Források

1.

Naplóbejegyzések (1956. október 29–november 4.)²⁷

Október 29.

[...]

Egyed²⁸ ciszterci mondja: Megyünk haza!... Örvendező hangulatban miséztem. Nagy szenzáció: Nagy Lajos imádkozik!... [...]

A rádió Mindszentyről²⁹ szólott: ő a vezér! Estére az oroszok egészen kimentek.

Bernát atya lehivatott, hogy gondolkodjam majd, hogyan lesz a hazamenetelünk után...

(Én ebben nem hiszek.) A pénze biztos helyen van...

Azt mondja, azért nem mentek ki az oroszok, hogy biztosítsák a rendet....

Nagy Imre felelős vagy nem...

November 1., csütörtök

Reggel hétkor a rádió hívja a munkásokat munkába, szolgálatba.

Reggel 3! Szervezkedés minden vonalon. Már a Katolikus Népszövetség is szervezkedik.

Papp Kálmán,³⁰ Hamvas³¹ csendre inti a híveket.

Ma este 8[-kor] beszél a prímás.

Erős orosz csapatok jönnek. Tankok, ágyúk, teherkocsik.

Nagy Imre: semleges ország vagyunk!!!

Az ENSZ-nek is bejelentette.

²⁷ *Napló* 1956, 79, 81–83.

²⁸ Bartók Egyed (†1959), ciszterci szerzetes, a zirci apátság levéltárosa; 1952-től a Pannonhalmi Szociális Orthon lakója.

²⁹ Mindszenty József (1892–1975), esztergomi érsek, Magyarország utolsó bíboros-hercegprímása. Személyére nézve legújabbán: BALOGH, 2015.

³⁰ Papp Kálmán (1886–1966), győri megyéspüspök; 1956 októberében a püspöki konferencia által pontokba foglalt, egyházat érintő jogtalanságokat terjesztette volna a miniszterelnök elé.

³¹ Hamvas Endre (1890–1970), kalocsai érsek (1964–1969); belekeveredett a Grósz József kalocsai érsek elleni koncepció perbe, 1956-ban esztergomi apostoli adminisztrátorként vett részt a püspöki konferencia munkájában.

Úgy volt, hogy a primás beszél este 8[-kor], de nem beszélt.³²
Az orosz tankok elhagyták Győrt. Hallottuk. Pápa felé mentek.
Az oroszok kimentek Bp-ről, és gyűrűben körülvették. Este: rádió szerint Tildy³³ kéri,
és a demokrata párt is a primást, sok ezer aláírással. Majd a rádióban szól a primás
szombaton...
Ma próbafűtés. Gyűjtésünk 2900 frt, eljuttattuk a győri püspökhöz. Szobánkban +13
fok.

Nov. 2., Halottak napja

4.20-kor mondtam három szentmisét.
6-kor a rádió nyugodtan hívja a munkásokat.
Szemerkél a hó. Sokat szavalnak.
Az angol kormánylap szerint a reakciós elemektől félnek. Majd kiderül.
-3 fok.
Orosz dandárok körbevették a repülőtereket, hogy támadjanak.
Nagy Imre személyesen megy... Hova? NY-ba?
Vorosilov feltűnik valahol...
Mindszenty este mégis beszélt? Holnap újra szól!
Erős orosz csapatok jönnek.
A repülőtereken harcok voltak?
Mínusz 3. Havazik. Este rádióhallgatás.

Nov. 3., szombat

Vastag hó esett. Maléter vezérőrnagy³⁴ hogyan állt ellen?
Háromszor is tárgyaltak rólunk az ENSZ-ben.
Új front. Szíria megtámadta Izraelt.
Amerika nem szállít fegyvereket nekik.
Az oroszok Hegyeshalomnál elzárták a határt.
Orosz vasutasok dolgoznak a mi vonatainkon.
Istenem, mi lesz?
Süt a nap. A kazán még nem kész.
Most van a temetés...
A jugoszlávok azért szavaztak az ENSZ-ben, hogy tárgyalják a magyar ügyet?...
Talán estére már fűtenek...
Bécs: Orosz–Magyar Bizottság alakult a kivonulás megtárgyalásáról.

³² Valójában elhangzott Mindszenty rádióüzenete a Szabad Kossuth Rádióban 1956. november 1-jén 20 óra 24 perckor.

³³ Tildy Zoltán (1889–1961), református lelkész; a Magyarország miniszterelnöke (1945–1946), köztársasági elnök (1946–1948), a Nagy Imre-kormány miniszterelnök-helyettese (1956. október 28.–november 4.).

³⁴ Maléter Pál (1917–1958), vezérőrnagy; a harmadik Nagy Imre-kormány honvédelmi minisztere, 1958. június 16-án végezték ki Nagy Imre miniszterelnökkel együtt.

A primás a magyar püspökkel tárgyal?... A primás a vezér!...
Megakadtak az oroszokkal való tárgyalások...?
Sok és türelmetlen várakozás után végre este 8-kor megszólalt a primás.³⁵ Arnulfnál³⁶
voltam. Nagyszerű beszéd volt. A reform. [...] beszéde ehhez képest dadogás volt.
Semmit sem segít a külföld...
A fűtés végre megindult. Este már érezni a hatást.
A primás beszéde nagyszerűen vázolta az ország helyzetét. Ő a vezér... így tartja min-
denki. Tekintéllyel, súllyal beszélt. Semmit sem látszott meg rajta, hogy megviselte a
fogság...³⁷ A primás 65% katol. nevében beszélt.

XI. 4., vasárnap, Szent Károly napja

Mise előtt: az oroszok megtámadták Budapestet!!!

Mise után: studio Budapesten nincs.

A katonai küldöttség nem tért vissza az oroszoktól. Tankok a Rákóczi úton, az And-
rássy úton... Ezer tank Bpest körül...

Rádió útján: sürgős segítséget kérünk az egész világtól!...

Győr elvágva.

Kádár János vad kommunista alakított kormányt. Az ENSZ éjjel háromkor összeült...

DOMINE SALVE NOS PERIMUS!...³⁸

Az egész ország elfoglalva! Csak Sopront tartják a forradalmárok.

JÉZUSOM, IRGALOM!

Levetni a fehér ruhát!...³⁹ Az oroszok Szolnokon alakították meg a kormányt.

Az ENSZ felszólította az orosz... (Beszélhetnek ezeknek!)

A primás az amerikai követségre menekült...

Figyelmeztetés asztal után: nem tudjuk, milyen vendégek jönnek... legyünk óvatosak!”

³⁵ Mindszenty József november 3-i rádióbeszéde. Lásd 25. lábjegyzet.

³⁶ Wéber Henrik Arnulf (†1966), ciszterci szerzetes.

³⁷ Mindszenty Józsefet a Budapesti Népbíróság 1949. február 8-án életfogytiglani fegyházbüntetésre ítélte, 1955-ben büntetését felfüggesztették. A Nagy Imre-kormány utasítására 1956. október 30-án szabadult.

³⁸ Domine salve nos perimus! (lat.): „Uram, ments meg minket, mert elveszünk!” (Mt 8,25) A *Szentírás*ból kiragadott idézet környezete: „Bárkába szállt, s tanítványai követték. Egyszerre csak nagy vihar támadt a tavon, úgyhogy a hullámok elborították a bárkát. Ő azonban aludt. Odamentek hozzá, felkeltették és kérték: »Uram, ments meg minket, mert elveszünk!« Jézus ezt mondta nekik: »Mít féltek, kishitűek?« Aztán fölkelt, parancsolt a szélvésznek és a víznek, s nagy nyugalom támadt.” (Mt 8,23–26).

³⁹ A domonkosok szerzetesi ruhája fehér habitusból és skapuláréból, bőrvöböl és rózsafüzérből állt.

2.

Bőle Kornél álmai

- Jan. 12. „Álmomban a b[uda]pesti zárdánkban Salve-t énekeltünk.” (5.)
- Jan. 19. „Álom: Szent Margitsziget. Beszélnem kellett: »Emlékezzünk, buzduljunk, imádkozzunk...« Ezzel ébredtem fel.” (8.)
- Febr. 3. „Álmomban valakit Rómán kívül készítettem a halálra.” (13.)
- Febr. 10. „Éjjel Amerikában jártam álmomban.” (14.)
- Febr. 15. „Álom: Mariazellben voltam. Nagy siklás hegyek közt.” (15.)
- Márc. 2. „Álmomban nagy könyvtári rendezésben voltam.” (19.)
- Márc. 4. „Álom: igazoltattak a vonatban, de nem volt igazolványom. Pár levelet mutattam.” (19.)
- Márc. 13., kedd „Álmomban bpi templomunkkal, Sándorral és Bertalannal foglalkoztam.” (25.)
- Ápr. 13. „Álmomban a bpesti zárdánkat visszakaptuk. Benne ebédeltünk. Bert[alan]. is ott volt mint provinc[iális].” (34b)
- Máj. 1. „Álmomban: Sándor atyánál voltam. Halva feküdt. De mikor valakinek elbeszéltem róla... felébredt és felnézett. (35.)
- Július 20., péntek „Sándor aty[ával] együtt Bpsten. Valami könyvön dolgoztunk?...” (50.)
- Július 24. „Álmomban Székesfe[hérváro]n voltam.” (50.)
- Augusztus 1. „Álom: a szombathelyi zárdában jártam.” (53.)
- Augusztus 8., szerda „Álmomban valami halottal vesződtem Bpsten.” (54.)
- Augusztus 28. „Horváth Lőr[inc]nél Pertham Boy[ban]⁴⁰ voltam misszió, kifestette a templomát. A festmény közepén nyílt ajtó... stb.” (58.)
- Augusztus 30. „Álmomban valami úri család két könyvét nézegettem.” (59.)
- Szeptember 3., hétfő „Álom: a pesti zárda és templom helyét mutatta György atya...” (61.)
- Szeptember 4., kedd „Álmomban a szombathelyi és soproni zárda nagy térségében jártunk, és eltévedtem...” (61.)
- Szeptember 6., csütörtök „Álom: Bpsten miséztem arany ornátusban. Részint még a szószéken is voltam... s akkor vettem észre, hogy a szentség meg ki volt téve...” (61–62.)
- Szeptember 13., csütörtök „Éjjel Varga Janival álmodtam. Majd Lovas Elemérrel,⁴¹ valami írásmat kérte el, és azt mondta: itt Pannonhalmán vannak a dolgok.” (63.)
- Szeptember 22., szombat „Szép álmom volt. A bpesti zárdánk egyik II. em. szobájában laktam. Egy fiatal pap is ott volt.” (65.)
- Szeptember 24. „Álmomban valahol misszió voltam. Szép volt.” (66.)

⁴⁰ Pertham Boy, New Jersey, Amerikai Egyesült Államok.

⁴¹ Lovas Elemér (1889–1949), bencés szerzetes; gimnáziumi tanár (Pápa, Győr), főiskolai tanár (Pannonhalma).

- Október 9., kedd „Valamelyik nap azt álmodtam, hogy valami alföldi református templomban voltam istentiszteleten... Ma reggel meg azt álmodtam, hogy Szombathelyre érkeztem, és Salve-ra mentem.. Aztán meg nem találtam a dolgaimat stb. S azt is megálmodtam, hogy hiszen ez csak álom.” (69.)
- Október 10. „Álmomban Szombathelyen voltam.”
- Október 12., péntek „Álom: Szombathelyen voltam, és Szőnyiné Inci meglátogatott. Majd még Budapesten átvittünk valamit a prov[inciális] melletti szobába. Bert[alan] volt az előljáró, s kérdeztem, hogy vagyok megelégedve? Felébredtem.” (70.)
- Október 13. „Álom: valaki, valaki szavalt.” (70.)
- Október 19., péntek „Egyik reggelre álom: Sándor atya a szobájában könyvek, írások közt. Örültem, hogy mégis csak él.” (71.)
- Október 30., kedd „Álom: valahol beszédet kellett mondanom... de senki sem volt a templomban.” (78.)
- November 16., péntek „Álom: temetésen voltam, s Circumdederunt⁴²-ot énekeltem. (91.)
- November 23., péntek „Álmomban a Keleti pályaudvarnál valahol elestem.” (95.)
- November 24., szombat „Álom: mintha valahonnét zarándok jött volna.” (95.)
- November 27., kedd „Álom: Budap. zárdánkkal szemben eltűnt a kultúrház. Osztrák páterekkel, Gunz Pál stb. együtt voltam. Bertalan a zárdában.” (97.)
- November 29., csütörtök „Álom: beöltöztetésen voltam jelen Bpsten. Domonk[os] a[tya]⁴³ volt a prior. János atyát is láttam. A veszprémi p[üspök]⁴⁴ is fungált szombathelyi templomunkban. (97.)
- December 1., szombat „Álom: álmomban láttam Szádok atyát, és Sándor atyát, amint a könyveinél állt a szobában és megmozdult. R.i.p.!” (99.)
- December 5., szerda „Álmomban Hettinger és Wilmsnél voltam valahol előadást tartani.” (101.)
- December 6., csütörtök „Álmomban Bpen valahol nagy gyertyákat láttam, és venni akartam belőle.” (101.)
- December 17., hétfő „Álom: Kovácsné Júl[ia]⁴⁵ levelét olvastam, amelyben búcsúzott. [...] Álom: bpesti templomaink ablakait nézve felmásztam oda...” (105–106.)
- December 31., hétfő „Álom: Prohászka⁴⁶ valami kertii ünnepélyen elesett... Aztán hogy egy asszony halt meg stb.” (109.)

⁴² Circumdederunt me (lat.): „körülvettek engem”; a 17. zsolttár része, melyet temetéseknel szokták énekelni.

⁴³ Ratnik Domonkos (1889–1959) domonkos szerzetes; a Birodalmi, az Osztrák–Magyar, majd a Magyar Rendtartomány tagja, a szombathelyi rendház perjele, a budapesti *studium generale* tanára.

⁴⁴ Badalik Bertalan (1890–1965) domonkos szerzetes; veszprémi püspök; a hejcei szociális otthon jelölték ki számára kényszerlakhelyiül (1957–1964).

⁴⁵ Kovács Istvánné Júlia (Julcsa) Bőle gyermekkori ismerőse, édesanyjának unokahúga; éveken át főzött a Rózsafüzér Királynéja zárdában, 1954-ben hunyt el.

⁴⁶ Prohászka Ottokár (1858–1927) veszprémi püspök (1905–1927).

Rövidítések és irodalomjegyzék

1. Források

- DRGYL Domonkos Rendtörténeti Gyűjtemény Levéltára (Vasvár),
Bőle Kornél hagyatéka
- [Életrajzi
vázlat]* Bőle Kornél OP: [Életrajzi vázlat] [kézirat]. DRGYL, Bőle
Kornél hagyatéka
- Napló 1956* Bőle Kornél OP: *Napló 1956* [kézirat]. DRGYL, Bőle
Kornél hagyatéka
- Máriabesnyő* Bőle Kornél OP: *Máriabesnyő* [kézirat]. DRGYL, Bőle
Kornél hagyatéka
- MINDSZENTY
2015 MINDSZENTY József: *Emlékirataim*. Szerk. SOÓS Viktor
Attila. Budapest, Helikon Kiadó, 2015.
- Mirtusz bokréta* Bőle Kornél: *Mirtusz bokréta* [kézirat]. DRGYL, Bőle
Kornél hagyatéka
- MNL OL Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, P szekció
1572–1574, 1573 Bőle Kornél
- MNL VaML Magyar Nemzeti Levéltár Vas Megyei Levéltára, XIV. 1.
Bőle Kornél domonkos szerzetes iratai
- Pannonhalma* Bőle Kornél OP: *Életem Pannonhalma szenthegyén* [kéz-
irat]. DRGYL, Bőle Kornél hagyatéka
- Sub clausula* *Sub clausula, 1956. Dokumentumok a forradalom történeté-
hez*. Szerk. GECSÉNYI Lajos–MÁTHÉ Gábor. Budapest,
Magyar Közlöny, 2006.
- SHVOY
2002 SHVOY Lajos: *Önéletrajz*. Szerk. MÓZESSY Gergely. Szé-
kesfehérvár, Székesfehérvári Püspöki és Székeskáptalani
Levéltár, 2002. (Források a székesfehérvári egyházmegye
történetéből, I.)

2. Szakirodalom

- BALOGH
2015
BALOGH Margit: *Mindszenty József*. I–II. köt. Budapest, MTA BTK, 2015.
- BÁNHEGYI
2005
BÁNHEGYI Béla Miksa OSB: Pannonhalmi Szociális Otthon. In: *Magyar Katolikus Lexikon*. Főszerk. Dr. DIÓS István. X. köt. Budapest, Szent István Társulat, 2005, 508–517.
- Egyház 1956
2006
A katolikus egyház 1956-ban. Szerk. ROSDY Pál. Budapest, Új Ember Kiadó, 2006.
- GILÁNYI
2015
GILÁNYI Magdolna: „Krisztusért jártam mindenben követésben” – Böle Kornél OP: *Utaim*. In: *Turul*, 87 (2015), 1, 16–21.
- GYARMATI
2011
GYARMATI György: *A Rákosi-korszak*. Budapest, Rubiconház, 2011.
- HUSZÁR
2005
HUSZÁR Tibor: *Kádár*. I–II. köt. Budapest, Kossuth, 2005.
- RAINER M.
2002
RAINER M. János: *Nagy Imre*. Budapest, Vince, 2002. (Tudomány–Egyetem).
- SOÓS
2008
SOÓS Viktor Attila: *Kovács Sándor szombathelyi megyéspüspök és a kommunista állambiztonság*. In: *Vasi Szemle*, 62 (2008), 6, 945–953.
- SALACZ
1988
SALACZ, Gábor: *A Magyar Katolikus Egyház tizenhét esztendeje (1948–1964)*. München, Görres Gesellschaft, 1988.
- SZÁNTÓ
1992
SZÁNTÓ Konrád OFM: *Az 1956-os forradalom és a katolikus egyház*. Miskolc, Szent Maximilian Lap- és Könyvkiadó, 1992.
- Történeti névtár*
2005
A magyar domonkosok történeti névtára. A Magyar Rendtartomány (Provincia Hungariae 1939–1950). [kézirat]

Összeáll. DANILOVICS Eszter. Szerk. ZÁGORHIDI CZIGÁNY Balázs. I. Vasvár, Domonkos Rendtörténeti Gyűjtemény, 2003.

ZÁGORHIDI
2010

ZÁGORHIDI CZIGÁNY Balázs: *A vasvári domonkos kolostor helyreállítása és a Domonkos Rendtörténeti Gyűjtemény létrehozása (1999–2009)*. In: *Historicus Polonus–Hungarus, Emlékkönyv Pucitowski József Atya tiszteletére hetvenedik születésnapja alkalmából*. Ed. Tomasz GAŁUSZKA OP–Pál Artila ILLÉS–Marek MIŁAWICKI OP–Balázs ZÁGORHIDI CZIGÁNY. Kraków, 2010. http://www.okgyk.hu/inc/irasok/vasvar_z.html